

ПРОСВЕТИТЕЉ И РЕФОРМАТОР ДИМИТРИЈЕ Ј. ПУТНИКОВИЋ (1859–1910) – У СВЕТЛУ БИБЛИОГРАФСКИХ ПОДАТАКА

Библиографија радова Димитрија Ј. Путниковића / Драгољуб М. Путниковић, Сузана С. Симић, Бојана М. Јевтић, Београд Педагошки музеј, 2007.

Апстракт: Рад је из области историје српске педагогије, о Димитрију Ј. Путниковићу чија је делатност у области образовања остала до данас непозната широј просветној и културној јавности. Аутор за предложак има *Библиографију радова Димитрија Ј. Путниковића* аутора Драгољуба М. Путниковића, Сузана Симић и Бојане Јевтић, објављену у издању Педагошког музеја у Београду, 2007. године. На основу библиографских података произилази податак да је Димитрије Ј. Путниковић за собом оставио богат опус од осамдесет осам књига, од којих су најбројнији буквари, читанке и уџбеници, објављени између 1882. и 1937. године, иако је умро у педесет првој години (1910), у стваралачки најзрелијем добу. О значају и вредности Путниковићевих уџбеника најречитије говори чињеница да су се чак шеснаест година после његове смрти прештамповали и користили у школама. Библиографија, према речима аутора, улази у ред референтне литературе из историје српске просвете, педагогије и књижевности за децу. За проучаваоце и стручњаке из ове области, попис Путниковићевих књига и чланака, сигуран је и поуздан водич.

Кључне речи: Димитрије Ј. Путниковић – библиографија; школство у Србији у 19. и 20. веку; реформа образовања; оснивање Грађанских школа; оснивање Педагошког музеја

Спорадично помињан (најчешће као оснивач Педагошког музеја), учитељ од угледа, педагог реформаторског кова, писац запажене уџбеничке литературе, једном речју – просветитељ – Димитрије Ј. Путниковић, остао је до данашњих дана мало познат широј просветној и културној јавности. Његов истрајан рад на реформи српских народних, и оснивању грађанских школа по узору на развијени европски образовни систем, израда узорних уџбеника, залагање за промену односа према ученику, учењу и школском васпитању – били су од суштинске важности за промену педагошког лика Србије с краја 19. и почетка 20. века.

Књига о Димитрију Ј. Путниковићу која је пред нама, драгоцен је библиографски просветни преглед и недостајућа спона за шири поглед на историју српске педагошке мисли.

Иако је умро у педесет првој години живота, у стваралачки најзрелијем добу, Путниковић је за собом оставио богат опус од осамдесет осам књига,

од којих су најбројнији буквари, читанке и уџбеници, објављени између 1882. и 1937. године. О значају и вредности Путниковићевих уџбеника и помоћних ђачких књига, најречитије говори чињеница да су чак шеснаест година након његове смрти прештамповани и чинили незаменљив део обавезне литературе у школама. „За све време свог двадесетдеветогодишњег учитељевања био је оцењен двадесет два пута и то: двадесет један пут одличном оценом, а једанпут врло добром“, забележио је о Путниковићевом раду познати педагог и школски управитељ Сретен М. Аџић, у некрологу објављеном у 10. броју „Учитеља“ из 1910. године.

Путниковић је међу првим педагозима отишао на студијско путовање у Праг (1894/1895), те искуства чешког просветног система пренео у српске школе. Тамо је и рођена идеја о оснивању Школског музеја у Београду (данас Педагошки), који је отворен 1896. године, а Путниковић је био његов управник. Стручно знатижељан и научно радознао, отворен за нове, модерне идеје, Путниковић се непрекидно усавршавао читањем стране педагошке литературе у чему му је помогло знање страних језика: говорио је руски и чешки, а служио се француским и немачким. Његовим личним залагањем, али и кроз институције – као члан скупштине Учитељског удружења, у Београду се оснива грађанска школа, прва школа у Срба која је после четворогодишње народне, омогућавала ученицима даље образовање. Попут правих просветитеља, Путниковић је непрекидно апеловао на подизање нових народних школа, наменски зиданих, са светлим и пријатним учионицама и образованим педагозима.

Потврдио се и у уредничком и публицистичком послу – као покретач и први уредник листа за децу и омладину *Мала Србадија* (1886–1887), и као уредник *Училиља* (1890–1898), органа Учитељског удружења.

Иако је Путниковићев књижевни рад остао у сенци просветног и педагошког, иза њега су остала и дела из дечије и омладинске књижевности, *Ђурђевак* (1886), *Грлица* (1887), *Слепо ђросјаче* (1900). Књига *Ђаковање-царевање* објављена 1894. године, добила је ласкаве критике и доживела је друго издање (1898).

За свој просветно-педагошки рад Димитије Ј. Путниковић је одликован Орденом св. Саве V степена (1901) и Офицерским крстом, народним орденом за грађанске заслуге, од бугарског кнеза Фердинанда I.

Библиографија радова Димитрија Ј. Пуџниковића аутора Драгољуба М. Путниковића, Сузане Симић и Бојане Јевтић, изашла је у издању Педагошког музеја у Београду 2007. године. Првобитна замисао аутора била је да Путниковићева књига заузме почасно место на прослави сто десет година Педагошког музеја. То се није остварило јер су саму изразу библиографије, али и штампање пратиле разне невоље. Библиографија је темељно урађена, а за обимну грађу, стрпљиво сакупљану годинама по библиотекама и архивима, у земљи и ван ње, заслуга припада Димитријевом унуку – Драгољубу М. Путниковићу, дипломираном инжењеру, који се овом књигом достојно одужио свом славном претку.

Библиографија садржи радове Димитрија Ј. Путниковића регистроване у 701 библиографској јединици. Први део *Библиографије* је попис његових књига, а у другом су прилози у периодичним публикацијама и збирним делима. Грађа је сређена хронолошки, по годинама издања, а у оквиру сваке године спроведен је доследан азбучни редослед. *Библиографију* прати Предметни регистар, који као драгоцен пратећи инструмент суштински открива сву ширину стручних Путниковићевих интересовања. Резиме на енглеском језику дело је другог Путниковићевог унука – Радомира, и по оригиналности садржине и стилу којим је написан, пре би се могао назвати минијатурним есејистичким текстом, него сажетком.

Прилози уз библиографију, део су породичне оставштине Димитрија Путниковића, сачувани захваљујући бризи његових потомака, класификовани и сређени руком његовог унука и највећег заслужника што је ова књига угледала светло дана – инжењера Драгољуба М. Путниковића. Фотодокументацију, као што би се очекивало, не чине само старе фотографије предака из породичних албума, ту је и карта Београда из 19. века са ознакама релевантних локалитета, Путниковићеве породичне куће на Врачару, школе „Свети Сава“ на Источном Врачару, прве зграде Школског музеја на Западном Врачару – школе „Свети Сава“, отворене пре сто година (1908) у Макензијевој 40, и споменика учитељском добротвору, знаменитом Јовану Гавриловићу. Ови прилози и за историју Београда имају посебну документарну вредност, јер сведоче о грађанском, просветном и културном животу нашега града пре више од једнога века. Посебну послатицу за све истраживаче представља родослов свештеничке породице Путниковић, од далеког претка Илије Протића рођеног 1798. године, преко Димитријевог оца проте Јована, свештеника касидолског, до самог Димитрија. *Прилози* књиге, обилују занимљивим фотографијама, илустративним за Путниковићев живот и стваралаштво, по први пут публикованим: породичним фотографијама, уверењима о постављењу за учитеља основних и београдске Грађанске школе, некролозима и писмима саучешћа упућеним породици поводом Путниковићеве смрти, факсимилима насловних страна најзначајних књига, уџбеника, прилога, часописа које је уређивао, као и фотографијама барелјефа у бронзи на згради Педагошког музеја – рад вајара Франа Динчића, и породичне гробнице на Новом гробљу.

Да још увек има наде за нас, да Путниковића нисмо као и многе друге заслужнике, потпуно заборавили, доказује и једна улица у нашем граду која носи његово име. Одлуком Скупштине града Београд из 2006. године, улица у насељу Борча названа је по Димитрију Путниковићу. Подаци са снимком улице, такође су део *Прилога* у књизи.

Библиографија радова Димитрија Ј. Путниковића аутора Драгољуба М. Путниковића, Сузане Симић и Бојане Јевтић добила је место у српској педагошкој библиотеци и ушла у ред референтне литературе из историје српске просвете. Вешти библиографи Народне библиотеке Србије сачинили су узорни сабирник, прегледни инвентар Путниковићевих радова, а неким другима остаје да израде литературу о њему. За проучаваоце и стручњаке из ове области, ова књига је сигуран и поуздан водич.

Ако је задатак сваке библиографије да открије писане трагове, унесе нове међаше за оне скрајнуте и заборављене заслужнике, онда је овом књигом осветљен пут којим треба поћи.

ЛИТЕРАТУРА

Библиографија радова Димитрија Ј. Пућниковића / Драгољуб М. Пућниковић, Сузана С. Симић, Бојана М. Јевтић, Београд: Педагошки музеј, 2007.

Vorjanka Trajkovic

DIMITRIJE J. PUTNIKOVIC (1859–1910) – EDUCATOR AND REFORMER – BIBLIOGRAPHIC STUDY –

SUMMARY

Dimitrije J. Putnikovic has been mentioned inconsistently (mainly as the founder of the Pedagogical Museum) and has remained unknown to wider educational and cultural public. His work on reforming primary schools in Serbia using the models of developed European countries, like Bohemia and Sweden, was extremely important in changing the image of Serbia at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries. The work involved production of good textbooks and a campaign to change teacher's attitude to pupils, learning and upbringing. Although he died at 51 (in 1910), at the peak of his creative abilities, he left behind a rich opus of 88 books, of which the first readers and other textbooks were most numerous, all published between 1882 and 1937. It is significant that his textbooks were published and used in teaching even as late as 16 years after his death.

Bibliography of Works by Dimitrije J. Putnikovic, written by Dragoljub M. Putnikovic, Suzana Simic and Bojana Jevtic, and published by the Pedagogical Museum in Belgrade and the National Library of Serbia, belongs to referential literature dealing with history of education, pedagogy and children's literature. It can serve researchers and experts as a reliable guide.